

משרד החינוך
המנהל למדע ולטכנולוגיה
הפיקוח על מגמת טכנולוגיות תקשורת

עדכון
תכנית לימודים
ב"תקשורת וחברה"
לכיתות י'

יולי 2007
שנה"ל תשס"ח

צוות היגוי למקצוע "תקשורת וחברה":

ד"ר יריב בן אליעזר - יו"ר
גב' נעמה בן יהודה שלהב
ד"ר אוה ברגר
מר יוסי בר דוד (מרכז)
ד"ר עלינא ברנשטיין
גב' גלית גרנות
גב' איריס יהב-גורן
מר דן ערב
גב' רויטל שטרן
גב' יהודית יום-טוב
גב' אורלי מלמד

תכנית הלימודים פותחה

ונכתבה על ידי:

ד"ר אוה ברגר
ד"ר עלינא ברנשטיין
מר דן ערב

כותבים נוספים:

מר יוסי בר דוד - **תרבות הדיון והשיח הציבורי**

ד"ר עו"ד עמית שכטר - **חופש הביטוי**

גב' רויטל שטרן - **תקשורת ויהדות**

מר שוקי ניר - **ז'אנר הדרמה בטלוויזיה, כתבת החדשות
בטלוויזיה - תכנים, הפרסום בטלוויזיה
ובטכנולוגיות החדשות**

ריכוז ועריכה:

גב' נעמה בן יהודה שלהב

גב' איריס יהב-גורן

מר יוסי בר דוד

ייעוץ מקצועי:

גב' גל נ' קוסטוריצה

עריכה לשונית:

גב' מורין גילוני

גרפיקה:

גב' ענת שלם

עימוד ממוחשב:

מפ"ט עמל, תל אביב

הוצאה לאור:

© 2001

© 2007 מהדורה מעודכנת

כל הזכויות שמורות

המרכז הפדגוגי-טכנולוגי (מפ"ט-עמל)

קהילת קיוב 17, תל אביב 69410

טל': 03-6450876; פקס': 03-6472717

תוכן העניינים

4	הקדמה
5	מערך המטלות והבחינות
6	מבנה קבוצות הבחינה
7	חלוקת השעות
8	הרציונאל
10	ביבליוגרפיה כללית לתכנית
12	מבנה תכנית הלימודים בתקשורת וחברה
14	הכישורים והמיומנויות הנרכשות מלימודי תקשורת וחברה
15	תקשורת וחברה א - כיתה י
	פרק 1 - תשתית
19	א.1. תקשורת ומציאות - מבוא
21	ב.1. חדשות ומציאות
23	* רב-תרבותיות - חלון
24	ג.1. מושג הז'אנר וז'אנרים בטלוויזיה
25	ד.1. חוויית הצפייה בטלוויזיה
26	ה.1. טלוויזיית מציאות - ריאליטי טי.וי.
28	ו.1. תולדות התקשורת בהסטוריה
	פרק 2 - תכניות אירוח (talk shows)
31	א.2. סוגי ה-talk shows והשיח הציבורי
33	* פוליטיקה בעידן הטלוויזיה - חלון
35	* רייטינג - חלון
37	* חופש הביטוי - חלון
	פרק 3 - קומדיית מצבים
41	א.3. קומדיה והומור
42	ב.3. קומדיית המצבים הטלוויזיונית
43	* הטלוויזיה בישראל: השידור הציבורי והמסחרי - חלון
	פרק 4 - ספורט
47	א.4. תקשורת / ספורט
48	ב.4. התפתחות הקשר בין תעשיית הספורט לתעשיית הטלוויזיה
49	* גלובליזציה - חלון
50	ג.4. מאירוע הספורט לשידור

הקדמה

מאז נתפרסמה תוכנית הלימודים ב"תקשורת וחברה" (תשנ"ג - 1993) נשתנתה הסביבה הטכנולוגית ונשתנו התפיסות התאורטיות בתחום הדעת. מטרות תוכנית זו נשתנו בהתאם. מהות השינוי תוסבר בפרק "הרציונאל".

הדיספלינה המדעית בתקשורת שהיתה באמצע שנות ה-80 בראשית דרכה, פרצה אופקי דעת חדשים בד בבד עם פרסומים מדעיים מחקרניים וחברתיים בהיקפים ניכרים ובקצבי זמן מדהימים.

חדירת האינטרנט ומערכות התקשורת האינטראקטיביות משנות אף הן מן הקצה את מפת התקשורת, את אפשרויות התקשורת ואת ההשלכות החברתיות הנובעות מהחדרת טכנולוגיות אלה.

תוכניות לימודים בתקשורת בעידן של התפרצות מידע אינה יכולה להיות אדישה נוכח פרץ זה של שינויים.

הפקתה של תוכנית לימודים זו ארכה למעלה משלוש שנים וזאת משם שביקשנו לקחת בחשבון את פרץ השינויים, להסיק את המסקנות המתבקשות מן המהדורה הקודמת וללמוד מההערות המורים שהשתתפו בהשתלמויות שערכנו במיוחד לצורך זה.

המסקנה העיקרית המיושמת בתוכנית לימודים זו היא העמדת "חויית הצפיה" במרכז ההוויה הלימודית, אליה מתקשרים באופן טבעי המודלים, התאוריות והתכנים העיוניים. המטרה היא להפוך את תלמיד התקשורת ל"חיית" תקשורת המחובר למציאות החברתית והפוליטית, היודע להעריך, לסנן ולבקר את המידע מתוך שיטפון המידע המציף אותנו מכל ערוצי התקשורת. לימוד התקשורת בעידן בו אנו חיים אינו יכול להעשות באמצעות "איזמל של מנתחים" או באמצעות עיסוק בתאוריות ובפרידיגמות בלבד.

לימוד התקשורת מחייב בראש ובראשונה את הלומד והמלמד כאחד, להיות צרכן תקשורת הקשור בטבורו להוויה הדינמית בחברה ובפוליטיקה הלאומית והבין-לאומית.

מעורר המטלות והבחינות

כיתה י':

- לימוד ובחינה במקצוע אחד מקבוצת מקצועות הבחינה בבחירה א' + לימוד ובחינה ביחידה ראשונה של "תקשורת וחברה" (1 יח"ל סמל שאלון 832101).

כיתה יא':

- המשך לימוד ובחינה באחד ממקצועות הבחינה בבחירה א'.
- המשך לימוד ובחינה ביחידה השנייה של "תקשורת וחברה" (2 יח"ל סמל שאלון 832201).
- פרויקטון גמר (עבודה מעשית 1 יח"ל סמל שאלון 862101 הפקות בתקשורת א')

כיתה יב':

- המשך לימוד ובחינה באחד ממקצועות הבחינה בבחירה א'.
- השלמה ל-5 יחידות לימוד ב"תקשורת וחברה", 2 יח"ל סמל שאלון 832202.
- פרויקט גמר (עבודה מעשית) 2 יח"ל. עיין בנספח "נוהל הגשת פרויקט גמר".
- עבודה עיונית (כתובה) 2 יח"ל. עיין בנספח הנחיות לעבודה עיונית (כתובה).

תכני הלימוד בהתמחויות אלה לא נשתנו והם מצורפם בנספח ה"התמחויות".

מבנה קבוצות הבחינה בבחירה א, ב, ג

קבוצות מקצועות הבחינה בבחירה א':
פיסיקה או כימיה או מדעי הטכנולוגיה או ביולוגיה.

קבוצות מקצועות הבחינה בבחירה ב':
תקשורת וחברה 1/3/5 יח"ל.

קבוצות מקצועות הבחינה בבחירה ג':
הפקות בתקשורת 3/5 יח"ל.

הערות

- יש ללמוד ולהבחן באחד ממקצועות הבחינה בבחירה א'.
- הבחינות ב"תקשורת וחברה" כוללות:
1 יח"ל סמל שאלון 832101 בחינה חיצונית השאלון עומד בפני עצמו.
2 יח"ל סמל שאלון 832201 בחינה חיצונית.
2 יח"ל סמל שאלון 832202 בחינה פנימית.
- הבחינות בהפקות בתקשורת כוללות:
1 יח"ל סמל שאלון 862101 הפקות בתקשורת א' (פרוייקטון).
2 יח"ל הפקות בתקשורת ב' (פרוייקט גמר).
2 יח"ל כתיבת עבודה עיונית הפקות בתקשורת ג'.

שים לב:

- פירוט סמלי השאלונים ומעמדם וכן מקצועות הבחינה בבחירה א' עשוי להשתנות משנה לשנה. על כן יש להקפיד ולעקוב אחר השאלונים המתפרסמים בחוברת השאלונים של אגף הבחינות וכן אחר ההנחיות של המפקח על מגמת טכנולוגיות תקשורת המתפרסמות בראשית שנת הלימודים.
- לצורך קבלת תעודת בוגר מגמה טכנולוגית ב"הפקות תקשורת" המאפשרת לימודים על תיכונים ואפשרות השתלבות מקצועית בצה"ל, על הבוגר לעמוד בהצלחה בכל אחד משלוש קבוצות הבחינה בבחירה א, ב, ג בהרכב מצטבר של לפחות 7 יח"ל.

חלוקת השעות השבועיות בלימודים במגמת מדיה ופרסום

שם המגמה: מדיה ופרסום סמל המגמה: 31 מס' התמחויות: 2

מקצועות הבחינה	סה"כ		'יב'		'יא'		'י'		מקצועות הלימוד שם המקצוע	מקצועות הבחינה
	ה	ע	ה	ע	ה	ע	ה	ע		
פיסיקה או כימיה או ביולוגיה או מדעי הטכנולוגיה	8	9	-	-	4	4	4	5	פיסיקה או כימיה או ביולוגיה או מדעי הטכנולוגיה	מקצוע א'
תקשורת וחברה	12	8	5	1	3	3	4	4	סוגות במדיה סדנא רב תחומית	מקצוע מוביל:
הפקות בתקשורת וחברה	4	4	2	2	2	2	-	-	תהליכי הפקה ועריכה עיתונאית	מקצועות התמחויות
	6	6	3	3	1	1	2	2	הפקה עיתונאית	
הפקות בתקשורת אלקטרונית	4	4	2	2	2	2	-	-	או תהליכי הפקה אלקטרונית	
	31.10	6	6	3	3	1	1	2	2	
הפקות בפרסום וביחסי ציבור	4	4	2	2	2	2	-	-	או תהליכי הפקה בפרסום וביחסי ציבור	
	31.20	6	6	3	3	1	1	2	2	
הפקות בתקשורת דיגיטלית	4	4	2	2	2	2	-	-	או תהליכי הפקה בתקשורת דיגיטלית	
	6	6	3	3	1	1	2	2	הפקה בתקשורת דיגיטלית	

הרציונאל

בעידן שבו מרכזיותם של אמצעי התקשורת, מוסדותיהם והשפעתם אינה מוטלת בספק גדל הצורך להקנות ידע, לעודד ולטפח יצירתיות, ולטפח יכולת ביקורתית בתחום.

תכנית לימודים זו, המיועדת לתלמידי החטיבה העליונה בבתי הספר התיכוניים, נותנת ביטוי לכיווני מחשבה נוספים, הן מבחינת התכנים הנלמדים והן מן הבחינה המתודית.

נקודת המוצא בתכנית זו היא לימוד תקשורת תוך שמירה על שני עקרונות מפתח: העיקרון הראשון מטרתו להבהיר באופן מתמיד את חשיבות התחום ואת נושאי המשנה שלו. במילים אחרות, במרכז לימודי התקשורת ותכני התכנית ניצבת השאלה: "למה חשוב ללמוד את מה שאנו לומדים?"; העיקרון השני מטרתו להעביר את הנושאים השונים בתכנית - חלקם תאוריות וסוגיות מורכבות - בדרך שתגרום לתלמיד להתחבר לחוויה המרכזית שבמגע עם התקשורת.

התכנית מתמקדת במדיום הטלוויזיוני מטעם כפול: הדומיננטיות של הטלוויזיה ומרכזיותה בחברה מחייבים עיסוק מיוחד בה וכן מבחינה מתודית, מדובר במדיום שהנו נוח להמחשה; מדיום שניתן ליצור באמצעותו חוויית לימודים מעשירה, בדומה לחוויית הצפייה המוכרת היטב לתלמיד.

ברצוננו לציין באופן מפורש כי תכנית זו עניינה בקשר שבין תקשורת לבין החברה. הטלוויזיה מהווה כלי רב ערך במאמץ זה. עוד נוסיף כי האינטרנט ותחום המחשבים בכלל באים גם הם לידי ביטוי בתכנית. נדגיש כי בהיותו של האינטרנט מדיום אקלקטי, הרי שחלק ניכר מן ההתייחסויות לטלוויזיה - כמו לדוגמה, שפתה והז'אנרים שבה - עשויות להיות תקפות גם לעניין זה.

תכנית לימודים זו מורכבת משתי חטיבות: חטיבה י-יא וחטיבה יב. חטיבה י-יא מורכבת מפרק מבוא כללי ומפרקים נוספים הסוקרים את תחומי התוכן השונים בטלוויזיה ובאמצעי התקשורת בכלל. חטיבה יב מורכבת ממספר מבניות המוקדשות להרחבה בנושאים ספציפיים.

הטיפול בכל נושא נעשה דרך הטקסט ודרך הז'אנר. ההיכרות עם חוקי הז'אנר ועם הסוגיות השונות שהיא מעלה הופכת לחוט השדרה של כל פרק. ברצף העיסוק בז'אנר נפתח "חלון" להרחבות שונות: תאורטיות, היסטוריות וכו', או להקניית מושגים כלליים כגון: חופש ביטוי, אלימות בתקשורת, מושג הרייטינג ועוד. כאמור, תכנית זו בנויה באופן המאפשר לקרב את נושאי הלימוד לתלמידים. מאחר שכך במקומות מסוימים מוותרת התכנית במודע על אפשרויות טיפול מגוונות יותר בנושא - כגון באמצעות סקירה היסטורית או ניתוח תאורטי - לטובת דיון כולל יותר שמטרתו העיקרית היא לעניין, לאתגר, ובסופו של דבר להביא את התלמידים לצריכה ביקורתית של התקשורת מתוך הבנה שלמה ככל שניתן של יחסי התקשורת והמציאות.

חשוב: בשיקולי בחירת חומרי ההמחשה לשיעורים, יש לחשוף את התלמידים לא רק לדוגמות מדיה שליליות הראויות לביקורת, אלא גם לדוגמות מדיה חיוביות הראויות לשמש מודל לחיקוי.

התכנית מציגה את התקשורת בהקשר תרבותי רחב. עיקרה הוא עיסוק בשאלות של ייצוג ומשמעות. התופעה התקשורתית נתפסת כאן, כחלק בלתי נפרד מן המציאות ולא כאלמנט נוסף של החיים המודרניים. גם החלוקה, העוברת כחוט השני לאורכה של התכנית, לתכנים "מציאותיים" ו"בדיוניים" מוצגת רק כאפשרות אחת, נוחה מבחינה מתודית, לעיסוק בתקשורת. בשלב מסוים בתכנית גם חלוקה זו עצמה עומדת לדיון.

הערות לשנת הלימודים תשס"ח

1. תוכנית לימודים זו לכיתה י', תיושם לתלמידי כיתות י' החל משנה"ל תשס"ח.
 2. תלמידי כיתות י"א ילמדו בשנה"ל תשס"ח על פי תוכנית הלימודים הקודמת (תשס"ב).
 3. תלמידי כיתות י"א ילמדו בשנה"ל תשס"ט על פי תוכנית הלימודים החדשה.
 4. תלמידי כיתות י"ב ילמדו על פי המבניות המופיעות באתר המגמה "עושים תקשורת",
[http:// www.amalnet.k12.il/sites/commun](http://www.amalnet.k12.il/sites/commun) , להלן:
- א. ייצוגים בחברה רב-תרבותית (המבנית שכתבה אריאל פפו-פרידמן) שילמד יחד עם הרב-תרבותיות (המערך של אורלי מלמד באתר).
- ב. פוליטיקה בעידן הניו-מדיה.
- ג. מהסיפור למיזנסצנה.
- וגם המבניות המופיעות בתוכניות הלימודים תשס"ב:
- ד. חופש הביטוי.
- ה. יהדות ותקשורת.
- תלמיד בכיתה י"ב ילמד ויבחן על שלוש מבניות על-פי הפירוט הבא: 2 מבניות לפחות מתוך האתר כאשר אחת מהן תהיה המבנית ייצוגים בחברה רב-תרבותית. המבנית השלישית תהיה מתוך תוכנית הלימודים (תשס"ב) חופש הביטוי או יהדות ותקשורת.
5. בחינות הבגרות בשנת תשס"ח: בתקשורת וחברה א' (ס.ש 832101) תתבסס על תוכנית לימודים חדשה זו. בתקשורת וחברה ב' (ס.ש 832201) על תוכנית הלימודים הקודמת (תשס"ב).
 6. הבחינה הפנימית בתקשורת וחברה ג' ס.ש 83202 תתבסס על שתי המבניות באתר ומבנית אחת נוספת כמפורט בהערה מס' 4.
- הבחינה היא בחינת בגרות ברמה של 2 יח"ל באישור מפמ"ר. יש לחבר בחינת בגרות עפ"י מתכונת הבחינה המצויה באתר עושים תקשורת. את ההצעה לבחינה יעבירו המורים למדריכות המחוזיות לאישור עד סוף חודש דצמבר 2007.
7. הקצאת השעות המנימלית בכל אחת משלוש שנות הלימוד להוראת המקצוע"תקשורת וחברה" היא 5 ש"ש.
 8. יש לעקוב אחר הודעות המפמ"ר המתפרסמות באתר.

ביבליוגרפיה כללית לתכנית

- אלדר, רונית, **המון תקשורת**, רכס הוצאה לאור, 1994.
- בורדייה, פייר, **על הטלוויזיה**, הוצאת בבל (מצרפתית: נרי גבריאל-סבניה) 1996.
- בן-אליעזר, יריב, **הממלכה השביעית, סוגיות בתקשורת המונית**, ספרית המנהל, 1990.
- בן-אליעזר, יריב, **תעשיית הפיתויים - על תעמולה ופוליטיקה, על דת ומסחר ועל מה שביניהם**, ספרית המנהל, המכללה למינהל, 1997.
- ברגר, אווה, **מבוא לתקשורת**, האוניברסיטה המשודרת, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 1995.
- גורן, דינה, **תקשורת ומציאות - מושגי יסוד בתקשורת המונים**, בית הוצאה כתר, 1986.
- הורניק וליברמן, **ניהול הפרסום**, האוניברסיטה הפתוחה.
- טאוב, גדי, **המרד השפוף**, על תרבות צעירה בישראל, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל-אביב, עמ' 284-288, 1997.
- טוקטלי אורן, **"מדנייות תקשורת בישראל"**, ת"א, האוניברסיטה הפתוחה.
- כספי, דן, לימור, יחיאל (עורכים), **אמצעי תקשורת המונים בישראל**, האוניברסיטה הפתוחה, 1998.
- כספי, דן (עורך), **תקשורת ודמוקרטיה בישראל**, הקיבוץ המאוחד, ואן לור, 1997.
- כספי, דן (עורך), **תקשורת המונים - מקראה**, האוניברסיטה הפתוחה, 1995.
- כספי, דן, **תקשורת המונים (כרכים א'-ג')**, האוניברסיטה הפתוחה, 1993.
- כספי, דן, לימור, יחיאל, **המתווכים - אמצעי התקשורת בישראל 1948-1990**, עם עובד, מכון אשכול, האוניברסיטה העברית, 1992.
- ליימן וילציג, שמואל, **המדריך השמושי לתקשורת**, הוצאת יעדים, 1994.
- ליבס, תמר, טלמון, מירי (עורכות), **תקשורת כתרבות**, כרך א, מקראה, האוניברסיטה הפתוחה, 2003.
- ליבס, תמר, קמה, עמית, טלמון, מירי, **תקשורת כתרבות**, כרך ב, האוניברסיטה הפתוחה, 2003.
- למיש, דפנה, **החופש לצפות: מבט שני בטלוויזיה**, רכס הוצאה לאור פרויקטים חינוכיים בע"מ, 1994.
- פוסטמן, ניל, **אובדן הילדות**, ספרית הפועלים, ת"א, 1986.
- פוסטמן, ניל, **בידור עד מוות: השיח הציבורי בעידן עסקי השעשועים**, ספרית פועלים, הוצאת הקיבוץ הארצי השומר הצעיר (מאנגלית: אמיר צוקרמן), 2000.
- צוקרמן, ארנון, **טלוויזיה גלובלית**, ספריית "אוניברסיטה משודרת", משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 1999.
- קלר, הלגה, **לדעת לצפות**, משרד החינוך והתרבות, האגף לתכניות לימודים, הוצאת מעלות, 1995.
- רועה, יצחק, **אחרת על תקשורת - שבע פתיחות לעיון בתקשורת ובעיתונות**, רכס הוצאה לאור פרויקטים חינוכיים בע"מ, 1994.
- בנוסף חשוב להיעזר במבניות לכתה י"ב: **פוליטיקה בעידן הטלוויזיה, ייצוגים, והמבע הקולנועי**, הנמצאים באתר. עוז אלמוג, **פרידה משרוליק**, כרכים א, ב, אוניברסיטת חיפה וזמורה ביתן, 2004.
- יובל דרור, **הפוליטיקה של הטכנולוגיה**, הוצאת מפה, 2006.

לימור, י, מן, ר, **עיתונאות**, איסוף מידע כתיבה ועריכה, האוניברסיטה הפתוחה, עמ 132-140 [לעניין תפקיד העיתונאי].

למיש, דפנה, 2002, **לגדול עם הטלוויזיה**, האוניברסיטה הפתוחה.

למיש דפנה (עורכת), 2006, **לגדול עם הטלוויזיה**, מקראה, האוניברסיטה הפתוחה.

פפו פרידמן, אריאל, **קליפים, T.V וצעירים חסרי מנוח**, משרד החינוך, תשס"א.

אתרי אינטרנט:

1. אתר הבית של המגמה "עושים תקשורת" כולל מאמרים בעברית, חלקם מתורגמים, פורמים, פרסומים ועבודות של מורים ותלמידים, הנחיות הפיקוח והשתלמות.

[http:// www.amalnet.k12.il/sites/commun](http://www.amalnet.k12.il/sites/commun)

2. כדאי כמובן להיעזר באתרי אינטרנט על מנת להגיע למידע על תכנים טלוויזיוניים בארץ ומחוצה לה. דוגמה לאתר שבו ניתן ללקט מידע מעין זה:

http://dir.yahoo.com/News_and_Media/Television

3. יש גם אתרים הכוללים מאמרים אקדמיים בנושא. לדוגמה:

<http://www.popcultures.com/articles/tv.htm>

מבנה תוכנית הלימודים ב"תקשורת וחברה"

תלדות התקשורת בהספורה	טלוויזיה מצאות - ריאליטי טויו	חויית הצפייה בטלוויזיה	מושג הז'אנר והז'אנרים בטלוויזיה	רב- תרבותיות	חדשות ומציאות	תקשורת ומציאות	פרק 1 ישית	
			מושג הז'אנר והז'אנרים בטלוויזיה	רב- תרבותיות	חדשות ומציאות	תקשורת ומציאות	פרק 2 תוכניות אירוח talk shows	
			מושג הז'אנר והז'אנרים בטלוויזיה	רב- תרבותיות	חדשות ומציאות	תקשורת ומציאות	פרק 3 קומדיית מצבים	
			מושג הז'אנר והז'אנרים בטלוויזיה	רב- תרבותיות	חדשות ומציאות	תקשורת ומציאות	פרק 4 תקשורת ספורט	

תקשורת וחברה א - 1 יח"ל

הכישורים והמיומנויות הנרכשות מלימודי תקשורת וחברה

לימודי תקשורת וחברה במגמת טכנולוגיות תקשורת נועדו ל:

- ליצור חוויית צפיה ודיון מהנים ומרחיבי אופקים בכיתה.
- להכיר את שפות המדיה, מאפייניהן והשפעותיהן, לפתח את יכולת ההבנה והפרשנות של מסרים וזיאורים בשפות מדיה שונות.
- לשפר ולשכלל את כישורי הלמידה העצמאית, את כישורי הביטוי והיצירה של התלמיד באמצעות טכנולוגיות תקשורת מתקדמות.
- להכיר את אופן פעולתם של אמצעי התקשורת ולהבין את הגורמים, האילוצים, תפיסות התפקיד וההשקפות המעצבות את תכניהם.
- לנתח את הקשר בין תכני התקשורת לבין רגשות, עמדות, דפוסי החשיבה ופרשנות של היחיד ושל קבוצות תרבותיות.
- לנתח כיצד תכני התקשורת וייצוגים בתקשורת מושפעים ומשפיעים על תהליכים חברתיים ופוליטיים כמו: לכידות וקונפליקט, חיברות והבניית זהויות אישיות וקולקטיביות.
- לנתח את יחסי הגומלין בין טכנולוגיות תקשורת לבין חברה ותרבות לאורך ההיסטוריה.
- להדגיש את התפקידים החשובים של חופש ביטוי ותקשורת חופשית במדינה דמוקרטית ואת נסיבות הגבלתם.
- לבקר ולהבין את הגורמים המשפיעים על תרבות הרייטינג במדיה ולעודד חשיפה לתרבות מדיה חלופית.
- לחדד את הבנת המציאות ואת ההיכרות עם מיוגון ייצוגיה במדיה.
- להגביר את מעורבותו התקשורתית והחברתית של התלמיד ולהעצימו, באמצעות יצירת הזדמנויות להשתתפות בשיח בכיתה ובאמצעות יצירת מסרים בערוצי המדיה, בסוגיות חברתיות ותקשורתיות.
- לפתח את התודעה המוסרית של התלמיד כצרכן תקשורת וכיוצר תקשורת, באמצעות דיון בדילמות ובגישות של אתיקה עיתונאית.
- לפתח אצל תלמידי התקשורת את היכולת לערוך דיון בסוגיות תקשורת תוך שימוש בידע ובמונחים מקצועיים מתאימים.
- לטפח תרבות דיון רציונלית, מנומקת, מבוססת וסובלנית למיוגון דעות, תפישות אמת ונקודות מבט, בנושאים בעלי עניין ציבורי, הרלוונטיים לחיי התלמידים ולחיים בחברה הישראלית העכשווית.
- לקדם את ההבנה והשלום בין תרבויות, תוך הדגשת הצורך בשמירת כללי המשחק הדמוקרטיים, הימנעות מאלימות לסוגיה וטיפול ערכים הומניסטיים.
- לספק לתלמיד כלים להשתתפות בשיח המדיה כיוצר וכמגיב מעורב ופעיל תוך שימוש בטכנולוגיות תקשורת מתקדמות.

תוכנית הלימודים

"תקשורת וחברה - א"

לכיתה י'

פרק 1

תשתית

ראשי פרקים וחלונות

1.א. תקשורת ומציאות - מבוא

1.ב. חדשות ומציאות

רב-תרבותיות

1.ג. מושג הז'אנר וז'אנרים בטלוויזיה

1.ד. חויית הצפייה בטלוויזיה

1.ה. טלוויזית מציאות - ריאליטי טי. וי

1.ו. תולדות התקשורת בהסטוריה

מהלך הלימוד

מאז השלבים הראשונים של התפתחות תחום התקשורת שאלו את עצמם תאורטיקנים שאלות לגבי הקשר שבין המדיה לבין המציאות. השאלות הובילו לפיתוח מספר תאוריות. תאוריה אחת גרסה כי המדיה היא כמו מראה המשקפת את המציאות באובייקטיביות יחסית ומאפשרת הצצה למצבים, למקומות ולחיים של אנשים "כפי שהם". תיאוריה זו מתעלמת ממכלול הגורמים המשפיעים על עיצוב התכנים במדיה כמו אילוצים אירגוניים, התאמה לטכנולוגיה אידיאולוגיות ותפיסות תפקיד של עיתונאים ויוצרים. תאוריה אחרת גרסה שאמצעי התקשורת מעצבים את החברה שבתוכה הם מתקיימים, ושבהצגתם את העולם דרך הפריזמה הטכנית והנרטיבית שלהם הם מביאים לשינויים בצורתה ובאופיה של אותה חברה, על פי תכתיבי המדיום המרכזי שלה.

לעומת שתי הגישות האלה צמחה מאוחר יותר גישה שלישית שהתאפיינה בראייה "אקולוגית", "סיביתית", "תרבותית" או "סמיוטית" חדשה להלן-תרבותית סמיוטית. גישה זו שמה במרכז התאוריות והמודלים שלה את ההקשר שבתוכו מתקיים המדיום התקשורתי. הגישה התרבותית סמיוטית מתמקדת באופי ההשפעה של הטקסט התקשורתי על הקהל ובמשמעויות שלו הן במישור התרבותי והן במישור האינדיבידואלי. גישה זו גרמה לפיחות בכמות השאלות הקשורות בעיצוב או בשיקוף המציאות כקצוות הכרחיים, והיא התמקדה בתופעות תקשורתיות (במדיה ומחוצה לה) כב"טקסטים" אשר מתהווים מחדש ומתמלאים משמעות במפגש המחודש שלהם עם כל "קורא". במפגש זה המציאות אינה נקלטת על ידי הצופה, הקורא או המאזין, היא אינה מעוצבת על ידיהם, אלא נוצרת או מובנית בתודעתו של כל אחד מהם.

דרך הסבר מושג ההקשר כמקשר בין מדיה לבין מציאות, מנסה יחידה זו להכניס את התלמידים להקשר הכללי - לרוח הדברים ולאווירה שלהם - כפי שהם יבואו לידי ביטוי לאורך תכנית הלימודים כולה. שאלת הקשר בין תקשורת לבין מציאות חוזרת בתכנית בצורות שונות ובהקשרים שונים (כמו למשל בפרק העוסק בחדשות), ויחידה זו מהווה בסיס להתמודדות עם הנושא בכל אחד מן הז'אנרים שבה הוא יעלה.

מטרות אופרטיביות

1. התלמיד יסביר את מושג ההקשר (קונטקסט) ויבין את הקשר שבין שינויים בקונטקסט לבין שינויים במשמעות הטקסט.
2. התלמיד יסביר וידגים את הגישות הנוגעות לקשר שבין מדיה לבין מציאות: גישת המראה, הגישה הטכנולוגית ואת הגישה האקולוגית [תרבותית-סמיוטית] הנוגעת לקשר שבין הטקסט התקשורתי לבין תפיסתו ע"י הקהל

דרכי ההוראה

הרצאה והבאת דוגמאות של אירועים חדשותיים כמו גם סדרות דרמטיות וקומיות, ודיון במציאות המשתקפת מהם ובהשקפת העולם המעוצבת על ידם. דגש יושם על ההקשר שבו נצפה ה"טקסט" (למשל, שנים לאחר האירוע, בכיתה ולא בבית, למטרות לימוד ולא כבידור או כחלק משגרת יומם של התלמידים, וכו').

ביבליוגרפיה חובה

כספי, דן, **תקשורת המונים**, כרך א, האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 109-114 [לעניין **הדטרמיניזם הטכנולוגי**].

ברגר, אווה, 1996. **מבוא לתקשורת**, האוניברסיטה המשודרת, עמ' 44-47 [לעניין **הגישה האקולוגית**].

Fiske, J., *Television Culture*, NY: Routledge, 1987, pp. 21-36, 37-47.

ביבליוגרפיה נוספת להעשרה

איימי דור, **אין קיצורי דרך להערכת מציאות**, בתוך דפנה למיש, 2006.

לגדול עם הטלויזיה: מקראה, עמ' 53-72. (מעבר לדין התיאורטי והפילוסופי בסוגיה זו, מוצע לקרוא מאמר מחקרי זה שמסביר לפי מה בפועל ילדים קובעים מה מציאותי ומה בדיוני בטלויזיה)

מהלך הלימוד

הוויכוח הישן שעניינו "שיקוף מול עיצוב" מגיע לשיאו כשהדברים נוגעים לחדשות, מכיוון שהחדשות מחויבות לשיקוף של המציאות.

האדם, כמו חיות אחרות, הוא יצור הסוקר את סביבתו הקרובה והרחוקה. זהו מעשה הנובע מצרכים שונים שרובם קשורים בצורך לשרוד. במהלך ההיסטוריה הביאו שינויים טכנולוגיים לפיתוחן של טכניקות איסוף מידע מגוונות. טכנולוגיות אלה הגדירו בכל פעם מחדש את סביבתו של האדם ואת הגדרת המקום שלו עצמו. יחידה זו עוסקת במושג "חדשות" במובנו הרחב, ומועלות בה שאלות בדבר היחס שבין הפצת מידע לבין חדשות: האם כל הפצת מידע היא חדשות? אם לא, מהו ההבדל? מי קובע אותו? מי מגדיר את החדשות בתור "חדשות"? המציאות? הקהל? אמצעי התקשורת? האם החדשות נוגעות תמיד בדבר החדש? הייתכן כי לעתים אנו מאששים לעצמנו את מה שידוע כבר? האם יש תפקיד לחדשות? מדוע חשוב ללמוד על חדשות? מהו הקשר שבין "סיפורים" לבין חדשות?

מושגים נוספים שראוי להזכירם מתייחסים לצד העיתונאי-הפקתי של כתבת החדשות. ניתן לדון בכתבת החדשות לאור קודים שונים של דיווח (עובדתיות, איזון ושקיפות), במושגי השוערות (gatekeeping), בערך החדשותי, בשיקולים האישיים והמקצועיים שבתהליכי הבררה העיתונאיים. נושא החדשות ילמד בהרחבה בכיתה י"א.

מטרות אופרטיביות

1. התלמיד ידון בהגדרות השונות למושג חדשות.
2. התלמיד ידון בשאלה האם החדשות משקפות את ו/או מעצבות את המציאות.
3. התלמיד יבדיל בין "עובדה" ל"דעה" ויזהה אותן בטקסט נתון.
4. התלמיד יגדיר את המושגים הבאים: "ניו ג'ורנליזם", תפיסת תפקיד של עיתונאות אובייקטיבית וביטיייה בטקסטים עיתונאיים.
5. התלמיד יגדיר את עקרונות הדיווח הבסיסיים ואת המושג "שוערות" ברמותיו השונות.
6. התלמיד יסביר וינתח שיקולים אישיים ושיקולים מקצועיים בתהליכי הבררה החדשותיים.
7. התלמיד יגדיר את המושג "ערך חדשותי", ויעריך את ערכן החדשותי של כתבות שונות.

דרכי ההוראה

הצגת דוגמאות לסיקור אירועים כפי שהם מובאים על ידי ערוצים שונים, ובחינת השווה והשוונה ביניהם תוך ניסיון להעלות הסברים אפשריים. יש ללמד את הנושא הזה בהתייחס לחדשות ולאקטואליה שמוצגים באמצעי התקשורת בימים האחרונים.

ביבליוגרפיה חובה

אלדר, רונית, **המון תקשורת**, רכס הוצאה לאור, 1994, עמ' 81-83.

רועה, יצחק, **אחרת על תקשורת: שבע פתיחות לעיון בתקשורת ובעיתונות**, רכס, אבן יהודה, 1994, עמ' 127-152.

כספי דן, **תמונות בראש, דעת קהל ודמוקרטיה**, האוניברסיטה הפתוחה 2001, **האבחנה בין עובדה לדעה**, עמ' 22-26. על תאוריית סדר היום, הבניית מציאות ומסגרת הסיפור frame עמוד 155-163.

לימור, י', מן, ר', **עיתונאות, איסוף מידע כתיבה ועריכה**, האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 132-140 [לעניין תפקיד העיתונאי].

לימור, י', מן, ר', **עיתונאות, איסוף מידע כתיבה ועריכה**, האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 141-143 [לעניין מושג החדשות].

כספי, ד', לימור, י', **תקשורת המונים (חלק ג')**, האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב, 1996, עמ' 200-212.

גלטונג, י', רוגה, מ' ה', **"מבנה חדשות החוץ, סיקור המשברים בקונגו, בקובה ובקפריסין בארבעה עיתונים זרים"**, בתוך: דן כספי (עורך), **תקשורת המונים - זרמים ואסכולות מחקר**, האוניברסיטה הפתוחה, תל-אביב, 1995, עמ' 200-233.

רב-תרבותיות

מהלך הלימוד

רב-תרבותיות הנה מגמה בולטת בחברה המערבית בתחילת המאה ה-21. המושג רב-תרבותי מצביע על קיום דיאלוג בין זהויות תרבותיות שונות או בין זהויות אתניות המרכיבות תרבות נתונה. ההנחה הבסיסית שמאפיינת את הגישה הרב-תרבותית נוגעת לשאלות של ריבוי, עירוב, הטרוגניות ויחסיות.

המושג רב-תרבותיות מהדהד בתכנית לימודים זו לכל אורכה. הטקסטים השונים (טלוויזיוניים ואחרים), שהם לב התכנית, כמו גם הטקסטים הכתובים (דוגמת טקסט זה), משקפים ככל הנראה רק תרבות נתונה אחת מבין מספר לא קטן של תרבויות הקיימות בחברה. עם זאת, ייתכן שדווקא ההכרה בהבדל וקבלת השוני מהווה נקודת מוצא טובה ליצירת דיאלוג. זהו ניסיון לא לטשטש את ההבדלים בשם הרצון לכפות אחידות אלא להפך: להדגיש את הריבוי כמרכיב אורגני של החברה, לאפשר בסופו של דבר היכרות טובה יותר של הפרטים עם חלקיה השונים של החברה, ולהוביל לקיום משותף ולהתפתחות מקבילה ושוויונית של כל חלקי החברה. כדאי לחדד מושגים כמו: ייצוג וסטריאוטיפ (במסגרת התכנית זוכה הנושא להרחבה בכיתה יב).

מטרות אופרטיביות

1. התלמיד יסביר את המושג רב תרבותיות כפי שהוא בא לידי ביטוי בתקשורת ואת מרכזיותו בשיח החברתי בתחילת המאה ה-21 בארץ ובעולם.
2. התלמיד יסביר את המושג "כור היתוך" ויתאר את הרקע להיווצרותו במדינת ישראל ואת ביטוייו באמצעי התקשורת.
3. התלמיד יעריך האם טקסטים תקשורתיים נתונים מבטאים רב-תרבותיות או מייצגים תתי-קבוצות מנקודת מבט של קבוצה תרבותית אחת.
4. התלמיד יסביר את היתרונות והחסרונות של מדיניות רב תרבותית.

דרכי ההוראה

מומלץ לנתח מספר טקסטים טלוויזיוניים תוך הדגשת הפרשנות השונה שקהלים שונים נותנים לאותם טקסטים.

ביבליוגרפיה חובה

מאוטר מנחם, שגיא אבי, שמיר רונן [עורכים], **רב-תרבותיות במדינה דמוקרטית ויהודית**, ת"א, הוצאת רמות, אוני' ת"א.

מלמד אורלי, מערך "רב תרבותיות".

בבליוגרפיה רשות

הנעדרים והנוכחים בזמן צפיית שיא, תקציר מחקר שערכה הרשות השניה לטלוויזיה ורדיו נמצא באתר של הרשות השניה. <http://www.rashut2.org.il/editor/uploadfiles/34%20final.pdf>

אלמוג, עוז, 2004, **פרידה משרוליק**, כרך א', אוניברסיטת חיפה וזמורה ביתן, ע"מ 19-41 (מבוא: בין שקיעה לזריחה). המבוא מתאר את התהליכים שהחברה הישראלית עברה מחברה דמוקרטית יהודית וציונית חברה קפיטליסטית דמוקרטית ליברלית וגלובאלית.

ע"מ 43-392 (החזית התקשורתית: מקול ישראל לחברה רב קולית) מתארים את התהליכים התקשורתיים שגרמו לשינויים החברתיים והתרבותיים הנ"ל.

טאוב גדי, 1997, **המרד השפוף**, על תרבות צעירה בישראל, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל-אביב, עמ' 284-288.

מהלך הלימוד

ז'אנר (סוגה) הוא אוסף של מוסכמות ברמה התוכנית וברמה האסתטית המגדיר קבוצה של טקסטים. דיון מבואי זה יתייחס למושג ז'אנר ולמקורותיו הספרותיים והקולנועיים, וכן לסיבות שבגללן נוח לתעשייה - קולנוע או טלוויזיה - לעבוד במסגרת ז'אנרית (מקל את ההפקה, את השיווק, את הפנייה לקהל מוגדר ועוד). ז'אנרים שונים יודגמו בעזרת ז'אנרים קולנועיים כגון: המערבון והמיוזיקל.

לאחר הגדרת המושג יתמקד הדיון בז'אנרים טלוויזיוניים תוך הבחנה בין ז'אנרים מציאותיים (כמו חדשות, דוקומנטרי) לבין ז'אנרים בדיוניים (כגון: סיטקום, אופרות סבון, דרמה) והדגשת ההבדלים ביניהם. בדיון זה תשולב התייחסות לקונבנציות ז'אנריות המאפיינות ז'אנרים שונים. לדוגמה: צילום במצלמה רועדת, פריימינג ופוקוס מטושטשים הם קונבנציה של דוקומנטרי, והם הפכו לקוד של "אמת" (המשמש כיום גם יוצרים בז'אנרים בדיוניים).

תשומת הלב תוסב לשינויים שחלו בז'אנרים במשך השנים ולטשטוש שחל ביניהם, כמו שילוב ריבוי עלילות ועלילות מתמשכות - שאפיינו בעבר רק אופרות סבון - בדרמות בכלל ובקומדיות מצבים (סיטקום), או שילוב בין דרמה לקומדיה כפי שהוא בא לידי ביטוי בסדרה כמו "אלי מקביל". דברים אלה ידגישו את העובדה שז'אנרים אינם סטטיים ושהם משתנים במשך הזמן גם ברמת הצורה וגם ברמת התוכן.

מטרות אופרטיביות

1. התלמיד יגדיר את מושג הז'אנר ואת הסיבות לשימוש בז'אנרים.
2. התלמיד יזהה סוגים של ז'אנרים טלוויזיוניים וקולנועיים.
3. התלמיד ידגים את טישטוש הגבולות בין ז'אנרים ויבין את הקושי להבחין בין ז'אנרים מציאותיים לבידיוניים.

דרכי ההוראה

הרצאה ותרגיל: זיהוי ז'אנרים מתוך לוח משדרים טלוויזיוני; רישום שמות המשדרים וסוגי הז'אנרים על הלוח על מנת להדגיש הבדלים כלליים בין ז'אנרים מציאותיים לבין ז'אנרים בדיוניים.

ביבליוגרפיה חובה

למיש, דפנה, "החופש לבחור מבין אפשרויות צפיה רבות", בתוך: החופש לצפות: מבט שני בטלוויזיה, רכס הוצאה לאור פרויקטים חינוכיים בע"מ, 1994, עמ' 23-36.

ביבליוגרפיה נוספת

שין, אורי, המבנית "מבע קולנועי" לכתה י"ב.

גיטלין, טוד, "אידיאולוגיה של 'זמן צפיית שיא': התהליך ההגמוני בבידור המשודר בטלוויזיה", בתוך: דן כספי, תקשורת המונים - מקראה, תל אביב, האוניברסיטה הפתוחה, 1995, עמ' 144-164.

מאמרים הדנים בז'אנרים שונים בטלוויזיה נמצאים במאגר:

<http://www.amalnet.k12.il/sites/commun/library/tv/Frm-janerim.htm>

מהלך הלימוד

בטרם מעמיקים את הלימוד שנושאו תכנים טלוויזיוניים - לב תכנית לימודים זו - ראוי ללמוד על הטלוויזיה כמדיום ועל היחסים שהיא מפתחת עם נמעניה.

הטלוויזיה כיום הנה מדיום דומיננטי המקובל על כל חלקי החברה. כמות ערוצי הטלוויזיה המתחרים על תשומת לבו של הצופה, ובמיוחד מאפייני הצפייה במדיום (צפייה ביתית, גירויים והפרעות חיצוניות), יוצרים טלוויזיה, שללא קשר לתוכנה הספציפי, מעוניינת לשבות את לבו של הצופה.

בהקשר זה מושגים אחדים הופכים מהותיים ביותר להבנת הטקסט והשפה הטלוויזיונית: בידור, ריגוש, פיתוי, דרמה, קונפליקט, דימוי, קלוז אפ, קצב ושטף, שידור חי ועוד. מומלץ לעסוק בקצרה במושגים אלה ולהדגיש את מרכזיותם בקביעת "חוקי המדיום". יש להתעכב גם על מערכת האילוצים והמגבלות שבהם פועל הטקסט הטלוויזיוני למול הצופה שאיננו "שבי" (non-captive audience); הפסיביות שבצפייה ("בטטת הכורסה") מול מעורבות צפייה גבוהה; כדאי גם להתעכב על מושג המקום והזמן בעידן הטלוויזיה רבת-הערוצים. בעידן השלטוט (הזאפינג), נטען, נעים הצופים כנוודים דרך נוף וירטואלי, כשתחושת המקום הפיזי הופכת בעבורם לבלתי רלוונטית יותר ויותר.

מטרות אופרטיביות

1. התלמיד יסביר את הסיבות המרכזיות לצפייה בטלוויזיה - אסכולת השימושים והסיפוקים.
2. התלמיד יזהה בטקסטים טלוויזיוניים את "חוקי המדיום" ויסביר את השפעתם על טקסטים טלוויזיוניים שונים.
3. התלמיד ידון בשאלה: מהי "טלוויזיה טובה" ואיכותית.

דרכי ההוראה

1. צפייה מרוכזת בטקסטים טלוויזיוניים שונים: חדשות, פרסומת, תוכניות בידור וכו', וניסיון להצביע על קיומם ועצמתם של האלמנטים הרלוונטיים.
2. מומלץ להטיל על התלמידים תרגיל שבו ינסו לעקוב אחר הקשר שבין תכנים המוצגים על המסך לבין יכולתם לתפוס את תשומת ליבם של הצופים. מטרת התרגיל היא לזהות סיבות אפשריות (בטקסט הטלוויזיוני) לתגובה כזו או אחרת.
3. מומלץ לחשוף את התלמידים לטלוויזיה איכותית שאינה נכנעת ל"חוקי המדיום" והרייטינג.

ביבליוגרפיה חובה

כספי, דן, 1995, **תקשורת המונים**, האוניברסיטה הפתוחה, כרך ב', עמ' 52-57.

למיש, דפנה, 1994, **החופש לצפות: מבט שני בטלוויזיה**, רכס הוצאה לאור פרויקטים חינוכיים בע"מ, עמ' 23-36.

פוסטמן, ניל, 1985 (תרגום לעברית: 2000), **בידור עד מוות**, תל אביב, ספרית פועלים, עמ' 88-99.

ביבליוגרפיה נוספת

תמר ליבס, עמית קמה, מירי טלמון, 2003, **תקשורת כתרבות**, כרך ב, האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 9-27. (בעמודים אלו תמצאו התייחסות לחוויית הצפייה בטלוויזיה לעומת חוויית הצפייה בסרט ובתיאטרון, ולאילוץ ההקשר של הצפייה בטלוויזיה)

מהלך הלימוד

כאשר אנחנו מדברים על מה שמכונה "ריאליטי טיווי" אנחנו מדברים על מגפה ששוררת שיאי רייטינג. הטלוויזיה האמריקאית - זו שמשפיעה על כל מה שקורה בעולם המערבי - מוצפת בשנים האחרונות בתוכניות-מציאות מ-1992.

את תחילתו של הזאנר מייחסים לתוכנית The Real World של MTV, אבל ההצלחה הגדולה החלה לקראת סוף שנות ה-90 ב"הישרדות" והתעצמה עם תוכניות כמו "הרווק" ו"אליל אמריקאי", היא כבשה גם את אירופה עם "האח הגדול".

בבסיסן של תוכניות אלה מקבצים אנשים סביב עניין מסוים ומנפים אותם עד שנוטר מנצח/ת אחד/ת, עם זאת אפשר לחלק את התוכניות האלה לתת-קבוצות: יחסים, כשרון, אתגר, מפורסמים ומצלמה נסתרת (לצורך הדיון הזה אפשר להיעזר במאמר של אורן יניב, הפניה בהמשך). חשוב לציין שיש תוכניות נוספות שאפשר לדון במידה שהן שייכות לתחום הריאליטי כמו למשל, תוכניות שיפוץ למינהן (כדוגמת "המהפך" ו-"עבודת בית") וסדרות דוקו-סאופ - שהן סדרות 'דוקומנטאריות' המדגישות את הפן המלודרמטי של האירועים המצולמים כמו, בארץ, "ירוקות" ו-"מישהו לאהוב" שהפנייה אליו יש בהמשך).

מבחינת המפיקים יתרונו הברור של הז'אנר היא עלותו הנמוכה יחסית: בלי תסריטאים, בלי כוכבי-על וכן הלאה אך מבחינה טלוויזיונית, תרבותית וחברתית הוא מעורר הרבה שאלות ותהיות, כולל למשל: כמה "מציאותית" היא טלוויזיית המציאות? האם 15 דקות התהילה שהובטחו לנו ע"י אנדי וורהול מוחלפות בז'אנר הזה ב-15 דקות השפלה? האם להיות מפורסם הפך לערך בפני עצמו? מדוע הקהל כל כך אוהב את הז'אנר? (יש מי שטוענים שבגלל שהכל יכול לקרות, לכאורה, בתוכניות האלה בשונה מתוכניות הטלוויזיה ה"רגילות") האם התוכניות האלה מקדמות מציצנות, ריקנות, מכירת פנטזיה של כוכבות, תחרות אכזרית ועוד.

מטרות אופרטיביות

1. התלמיד ינתח את המאפיינים וכללי המשחק של תוכניות הריאליטי.
2. התלמיד יסביר את הקשר שבין מאפייני תכניות אלו לבין מניעי הצפייה, ההשתתפות בהצבעה והרייטינג.
3. התלמיד יכיר את תהליך יצירת שיתוף הפעולה בין הצופה לבין תוכניות המציאות באמצעות שלושה מרכיבי הפורמט: מרכיב "אשליית השיטה הדמוקרטית", מרכיב "ההכתרה המהירה", מרכיב "הפלורליזם הממוסד". (ממאמרו של מוטי נייגר)

דרכי הוראה

הצגת הז'אנר וההיסטוריה שלו; הבחנה בין סוגי התוכניות השונות הנכללות בז'אנר הריאליטי טיווי; ניתוח ודיון בכיתה של תוכנית ריאליטי עדכנית (רצוי לבחור תוכנית פופולארית בעת שהחומר נלמד בכיתה כפי שהיו למשל: "קחי אותי שרון", "כוכב נולד" וכדומה).

בבליוגרפיה חובה

מוטי נייגר ואבישי יוסמן, **אשליית הביחירה הדמוקרטית: כיצד משיגות תוכניות הריאליטי את שיתוף הפעולה של הצופים?**

<http://www.tau.ac.il/institutes/herzog/agrata3.pdf>

בבליוגרפיה רשות

אבולעפיה, רוני (נובמבר 2003), "טלוויזיית מציאות מ-1882 ועד 2002"

<http://www.notes.co.il/ronia/3241.asp>

שירי צור, אמת התיעוד שקר הריאליטי, פנים, גליון 32, אביב 2006

<http://www.itu.org.il/Index.asp?ArticleID=4932&CategoryID=762&Page=1>

יניב, אורן (ינואר 2004), "15 דקות ההשפלה שלך"

<http://www.ynet.co.il/Ext/Comp/ArticleLayout/CdaArticlePrintPreview/1,2506,L-2405954,00.html>

"תוכנית מציאות טלוויזיונית מסעירה את בחרין" (Reality T.V)

<http://www.memri.org.il/memri/LoadArticlePage.asp?language=Hebrew&enttype=4&entid=1435>

יום עיון בנושא ריאליטי TV (כולל מסמך להורדה עם עיקרי הדברים שנאמרו)

<http://www.rashut2.org.il/editor/uploadfiles.מת%20מציאות%20תוכנית%20בנושא%20משוה%20סקירה/doc>

הכתובת הבאה מפנה למחקרים וסקירות בתוך ההפניה למרכז מידע.

דוחות המסכמים את פעילותה של הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו ואת פעילותו של נציב תלונות הציבור

http://www.rashut2.org.il/info_report.asp

Lumby C. 'Reality Television', Bulletin EdDesk Article, Vol. 119 No. 23

<http://bulletin.ninensn.com.au/bulletin/EdDesk.nsf/0/cc17842597655e7aca256a4200226d66?OpenDocument>

באתר זה אפשר למצוא מידע רלוונטי, הצעות לנושאי דיון והיסטוריה של הז'אנר:

<http://faculty.valencia.cc.fl.us/handouts/LRC%20Pathfinders/realitytv.htm>

אחד מן הנושאים העיקריים בלימוד תקשורת הוא ההיסטוריה של אמצעי התקשורת. זאת ועוד: הנושא מרכזי עד כדי כך, שהוא בדרך כלל בדרך כלל פותח את הלימודים בתחום או לפחות מופיע בשלבים המוקדמים.

בתכנית שלנו נלמד הנושא במהלך כתיב. ניתן לפתוח עם הנושא את הלמידה או ללמדו כסיכום השנה. אם תבחרו באפשרות השנייה, הרי שבחרתם לספק פרספקטיבה ולעודד צניעות מסוימת בקרב מורים ותלמידים: בעידן שלנו נוטים בני האדם להתלהב מן הטכנולוגיות החדשות ולראות בשינויים המתחוללים אל מול עיניהם את המהפכה הגדולה והמשמעותית ביותר בכל הזמנים. תכנית זו אינה מונחית על ידי עיקרון כרונולוגי, ומשום כך אינה מובילה את הלומד לקראת שיא זה או אחר, היא מעמידה את התחום כולו בהקשר מציאותי יותר, רוצה לומר: "העניין נמשך - אנחנו אך ורק נקודה בזמן".

מהלך הלימוד

מעבר לשינויים שחלים בחייהם של בני האדם עם כניסתם של אמצעי תקשורת חדשים לתרבות האנושית, ישנם שינויים שחלים על אמצעי התקשורת הקיימים. בעולם שבו קיים מדיום חדש אשר יש בו כדי לעשות כל מה שעשה הישן רק בצורה טובה יותר, חייב המדיום הישן לערוך שינויים מבניים ותוכניים כדי לשרוד. עם כניסתה של הטלוויזיה לתרבות חייב היה הרדיו, למשל, לעבור שינויים, שכן הטלוויזיה אימצה לעצמה רבים מן הזיגורים הפופולריים ביותר עד אז בדיו וסחפה אליה קהל רב. הרדיו לא נעלם; הוא עבר שינויים כגון מזעור ואינדיבידואליזציה, ובכך החל למלא פונקציות חדשות אשר נתנו לו יתרון יחסי על פני הטלוויזיה.

יחידה זו עוסקת ביחסים הדינמיים שבין מדיה שונים. הנושא ניתן לדיון בצורה מסודרת ושיטתית באמצעות שימוש ב"מודל ההתפתחותי-היסטורי" של מדיה (כספי, 1995).

מטרות אופרטיביות

1. התלמיד יסביר מהו המודל ההתפתחותי-היסטורי של מדיה.
2. התלמיד ישתמש בעקרונות המודל ההתפתחותי - הסטורי להסבר כניסתם של אמצעי תקשורת שונים.
3. התלמיד יתאר את השינויים החלים במדיה שונים ובקרב בני האדם עם כניסתם של מדיה חדשים לתרבות.

דרכי ההוראה

1. דיון במודל ההתפתחותי-היסטורי של מדיה והדגמות באמצעות מדיה שונים.

ביבליוגרפיה חובה

כספי, דן, **תקשורת המונים** (כרך א'), יחידות 1-4, האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב, רמת אביב, עמ' 115-116.

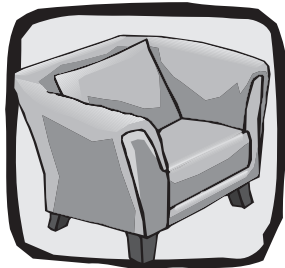
להרחבה למורה:

כספי, דן, **תקשורת המונים** (כרך א'), יחידות 1-4, האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב, רמת אביב, עמ' 115-201.

פרק 2

תכניות אירוח

talk shows

ראשי פרקים וחלונות

2.א. ה-Talk shows והשיח הציבורי

פוליטיקה בעידן הטלוויזיה

רייטינג

חופש הביטוי

מהלך הלימוד

בני האדם חיים את חייהם במספר מעגלים. המעגל הראשון שאליו הם נקלעים הוא התא המשפחתי המצומצם שלתוכו הם נולדים. אך ככל שהשנים נוקפות, הולכים ומתוספים מעגלים ומתרחבים הקיימים: מתרחב מעגל המשפחה וכולל בתוכו גם דודים, בני דודים, סבים וסבתות, ומתוספים מעגלים כמו מעגל הגן, מעגל בית הספר, מעגל העבודה וכו'. נושאי הדיון בכל אחד מן המעגלים הללו הם שונים ופונקציונליים, אך ישנו גם מעגל משיק או משותף לכולם: תושבים של שכונה או עיר, אזרחים של מדינה ושל העולם. בחלק זה של ההווה האנושית נושאי הדיון ותכניהם עוסקים בפוליטיקה, בכלכלה, בחברה ובתרבות שלנו, והם משנים את פניהם ונקבעים, בין השאר, על ידי המדיום התקשורתי הבלוט בתרבותנו. כמו כן, הם יוצרים הגדרה חדשה של המרחב הציבורי (הטלפון הנייד, למשל, מגדיר מחדש את המרחב הציבורי בכך שהוא חושף עוברי אורח לשיחות שתכניהן פרטיים באופיים).

יחידה זו סוקרת את השיח הציבורי בהיסטוריה, והיא דנה בשינויים שחלו בו בעקבות שינויים טכנולוגיים: כיכר העיר של יוון העתיקה; עיתון (פובליציסטיקה, מכתבים למערכת וכו'); השיח הרדיופוני (talk radio) בהשתתפות מאזינים); תכניות אירוח וראיונות בטלוויזיה; אינטרנט (icq, chat וכו'). אחד מן הז'אנרים הנפוצים והפופולריים בכל העולם (המבוסס רובו ככולו על דיבורים) הוא ה-talk show, שבו דנים אנשים בנושאים שונים (אישיים וציבוריים) בהנחה של מנחה המנווט את הדיון וממקד אותו.

מטרות אופרטיביות

1. התלמיד יגדיר את המושגים "שיח ציבורי" ו"מרחב ציבורי".
2. התלמיד ימנה את השינויים שחלו בשיח הציבורי בתקופות השונות.
3. התלמיד יבחין בשינויים שחלים בצורת ההתקשרות בין אנשים ובשיח ביניהם כאשר התקשורת מתרחשת באמצעות המחשב והאינטרנט.
4. התלמיד יסביר את היתרונות והחסרונות של השימוש באינטרנט
5. התלמיד יסביר את השפעות השיח הציבורי בטכנולוגיות חדשות על ההשתתפות האזרחית-דמוקרטית.
6. התלמיד יסביר מהו ז'אנר ה-talk show.

דרכי ההוראה

הבאת דוגמאות לשיח הציבורי ולמרחב הציבורי בכל נקודה היסטורית, ודיון באופי השיח הציבורי ובהשלכותיו על החברה, על הפוליטיקה וכו'.

ביבליוגרפיה חובה

יובל דרור, 2006, **הפוליטיקה של הטכנולוגיה**, מפה, ע"מ 107-130 (כאן תוכלו לקרוא על העיתונאות החדשה באינטרנט; הקוד הפתוח והבלוגספירה. לא צריך לדעת את פרטי הפרטים ההיסטוריים. צריך להבין את השפעות הטכנולוגיה על מידת השליטה במרחב הציבורי ועל השיח הציבורי)

Yaross Lee, J., "Charting the Codes of Cyberspace: A Rhetoric of Electronic Mail" in Strate, L., Jacobson, R., Gibson, S.B. (Eds.), *Communication and Cyberspace: Social Interaction in an Electronic Environment*, NJ: Hampton Press, Inc., 1996, pp. 275-296.

ליבס תמר, "המרחב הציבורי החדש", בתוך דן כספי (עורך), **תקשורת ודמוקרטיה בישראל**, ישראל, הוצאת הקיבוץ המאוחד, עמ' 141-152, 1998.

<http://www.amalnet.k12.il/sites/commun/library/tv/comi0386.htm>

(במאמר זה תמצאו את התנאים למרחב ציבורי אידיאלי ולשיח ציבורי נאות עפ"י יורגן הברמס)

פוסטמן, ניל, 2000, **בידור עד מוות: השיח הציבורי בעידן עסקי השעשועים**, ספרית פועלים, הוצאת הקיבוץ הארצי, השומר הצעיר (מאנגלית: אמיר צוקרמן), עמ' 61-74.

פוליטיקה בעידן הטלוויזיה

מהלך הלימוד

מעורבותה הגוברת והולכת של התקשורת, ובמיוחד זו הטלוויזיונית, בזירה הפוליטית יוצרת פוליטיקה מסוג חדש. זו פוליטיקה ויזואלית, טלגנית, מיידית. הממסד הפוליטי מכיר זה מכבר בעצמתה של התקשורת - פרסומית כאחרת - לקידום מטרותיו. יחידה זו עוסקת באספקט "המכירת" של הפוליטיקאי באמצעי התקשורת, לאו דווקא בתחום המוגדר כפרסומת.

חדירת מצלמת הטלוויזיה לשדה הפוליטי תרמה לטשטוש בין התחום הפרטי לבין התחום הציבורי. חשיפת הטלוויזיה את תחומו הפרטי, האינטימי, של הפוליטיקאי הפכה לעובדה. המנהיג שבעבר שאב את כוחו מן הריחוק, מן הסודיות שאפפה את חייו הפרטיים, נאלץ כיום להתאים את עצמו לדרישות המדיום. הטלוויזיה תובעת מן המנהיג חשיפה, והמצליח הוא לעתים זה המשכיל לחשוף בצורה מבורקת את תחומו הפרטי וליצור תדמית של איש משפחה חם ואנושי.

הופעתם של פוליטיקאים בטלוויזיה, לדוגמה בתכניות אירוח שונות, היא לרוב צעד דומה מבחינה תדמיתית. הפוליטיקאי נחשף בתכנית כבן אדם (או כך לפחות אמור הצופה לחוש). אחרי שעות העבודה, תוך התבטאות בנושאים כלליים, הצגת תחביבו וכישוריו המיוחדים והשתתפותו, המטופשת לעתים, במשחקים ובתחרויות שונות - באמצעות כל אלה נבנית לפוליטיקאי תדמית הפוכה מזו של הפוליטיקאי מן הזן הישן. הפוליטיקאי בן דור הטלוויזיה שואף כביכול לבטל את החיץ שבינו לבין הציבור, ולהדגיש דווקא את תכונותיו האנושיות, את אורח חייו העממי, ובמילים אחרות: דווקא את הדמיון והקרבה שבינו לבין הציבור - דבר שעשוי ליצור הזדהות. מנקודת מבט זו גם חשיפת משברים אישיים והשתקמות עשויה לשרת את הפוליטיקאי, והוא עשוי להיבנות מהנעה רגשית המובילה להזדהותו של הצופה.

יחידה זו גם דנה ב-talk show בהקשר התרבותי הישראלי, במרכזיותה של האקטואליה (חדשות כל שעה, מבזקי חדשות כל מחצית השעה ולוח שידורים עמוס בתכניות דיבורים) ובקשר בין מדיה לבין פוליטיקה (דברים שנאמרים בתכנית אירוח בערב תופסים כותרות בעיתוני היום למחרת, פוליטיקאים נדרשים להגיב עליהם, ואנשים הופכים להיות סלבריטיס בן לילה).
(הנושא זוכה להרחבה במסגרת התכנית בכיתה יב.)

מטרות אופרטיביות

1. התלמיד יזהה את הקשר הסימביוטי (תלותי) בין מדיה לבין הפוליטיקאים וידגים אותו.
2. התלמיד יתאר את המושג "סלבריטי" או "ידוען".
3. התלמיד יסביר את הקשר בין טכנולוגיות התקשורת לבין דמות הגיבור בתקופות שונות, ואת תרומת התרבות האלקטרונית ליצירת הסלבריטי - הגיבור החדש.
4. התלמיד יזהה את אופני ייצוג הפוליטיקאי בטקסטים חדשותיים ובידוריים וייחס להם את ההשפעות הרלבנטיות.

דרכי ההוראה

1. הקרנה וניתוח של **תכניות** כמו "פוליטיקה", "פופוליטיקה" ו"הכל פוליטי".
2. צפייה במגוון של תכניות טלוויזיה מז'אנרים שונים, ועריכת דיון המתמקד בהיבטים של **ייצוג הפוליטיקה והפוליטיקאים**.
3. דיון במעמדם של אישים (מנחים ואורחים) בעקבות הופעותיהם בטלוויזיה, וניתוח של **הבדלי התכנים והסגנון** בין התכניות.

ביבליוגרפיה חובה

בן אליעזר, יריב, **הממלכה השביעית**, תל אביב, ספרית המנהל, 1990, עמ' 71-75.

ברנע, נחום, **"שבט הולך ונעלם"**, בתוך: העין השביעית, מס' 18, ינואר 1999.

סטראיט, לנס, **"מושג הגיבור בעידן התקשורת האלקטרונית"**, הד הגן, נ"ה, 1990, עמ' 139-144.

ליבס, תמר, **"TALKSHOWS: המרחב הציבורי החדש"**, בתוך: דן כספי (עורך), **תקשורת ודמוקרטיה בישראל**, ישראל: הוצאת הקיבוץ המאוחד, עמ' 141-152, 1998.

רשות:

גלילי אורית, גת אורית, **מבנית לכתה י"ב פוליטיקה בעידן הניו-מדיה**.

רייטינג

מהלך הלימוד

מושג הרייטינג (מדרוג) חדר בעצמה רבה לחברה הישראלית. למדיום הטלוויזיוני תפקיד בהנחלת המושג עצמו. יחידה זו עוסקת בהיכרות עם המושגים: אינפוטיינמנט ורייטינג בהיבט הטכני והמקצועי שלו: מדוע מודדים רייטינג? כיצד מודדים ולמה? במיוחד עוסקת היחידה ברייטינג מן ההיבט החברתי והתרבותי.

"צהבת" במדיה פירושה הקצנה של התכנים, חשיפה של פרטים אינטימיים בחיי אנשים, ופנייה לסקרנות הטבעית של הקהל באמצעות סקס, דם ואלומות.

ב-talk shows באה האלימות לידי ביטוי בעיקר בהפיכת הריאיון הטלוויזיוני לעימות בין שני קטבים, בין שני אנשים או בין שני רעיונות, ובהפיכת הקהל למעין "חבר מושבעים" אשר באמצעות מחיאות כפיים או קריאות בוז שופט את האורחים ונותן פסק דין. ביחידה זו מנותחות ההשלכות של האינפוטיינמנט הצהבת במדיה ושל שיטת הרייטינג על הצופים ועל התרבות.

טטוש הגבולות שבין מידע לבידור הפך בתחילת המאה ה-21 לאחד המאפיינים הבולטים בתקשורת ההמונים ובתפיסת המציאות של האדם. מה שנוצר לנגד עינינו הוא ז'אנר חדש: מידע (information) ובידור (entertainment) העשויים מקשה אחת. את התרומה המשמעותית להתפתחותה של מגמת האינפוטיינמנט (+ information entertainment) ניתן לייחס לחדירתו של המדיום הטלוויזיוני, ובעיקר לתפיסת העולם המסחרית, המשפיעה כיום על שוק התקשורת בכלל. תופעת האינפוטיינמנט באה לידי ביטוי בשני תחומים עיקריים: ראשית, במסגרת הדיווח החדשותי; על פי תפיסה זו השיקול המרכזי, באיזו צורה לדווח, נשען קודם כול על הפוטנציאל המסחרי, קרי: על מידת האטרקטיביות של הדיווח לנמען. שנית, מתוך כך מורחב מושג החדשות, והוא מכיל בתוכו גם תחומים שבעבר לא נחשבו ראויים לדיווח. לדוגמה: דיווח מסיבי בחדשות על ענייני בידור תוך הפיכת דמויות מפתח מתחום זה לגיבורי חדשות. גלימת החדשות שבה מתכסה תחום הבידור מעניקה למוצרי התרבות תדמית של חשיבות ומרכזיות; נטען כי היא מרגילה את הקהל לנורמות של חשיבה בלתי ביקורתית על תרבות.

מטרות אופרטיביות

1. התלמיד יגדיר את המושגים "רייטינג", "תרבות הרייטינג" ו"צהבת המדיה" ויסביר את הקשר ביניהם.
2. התלמיד יגדיר את המושג "פילוח שוק".
3. התלמיד יסביר את שיטת המדידה הנהוגה בישראל.
4. התלמיד ידון בדילמות ובמשמעויות הנובעות מתרבות הרייטינג.
5. התלמיד יגדיר את המושג "אינפוטיינמנט" וימנה את הסיבות להתפתחותו.
6. התלמיד יקשר בין אופיו של המדיום הטלוויזיוני ומושג הרייטינג לבין התגברות התופעה.
7. התלמיד יזהה אלמנטים של אינפוטיינמנט בטקסטים טלוויזיוניים שונים ויסביר את השפעתם על הטקסט כולו.

דרכי ההוראה

הרצאה והבאת דוגמאות של שיטות רייטינג שונות. כמו כן שימוש בז'אנרים שונים (ובעיקר תכניות אירוח) להדגמת הנושא. יש להקרין לתלמידים תכניות טלוויזיה איכותיות ולדון בתרומתן לעומת הרייטינג שלהן.

הקרנת קטעים שונים, כאלה המוגדרים כחדשותיים וגם אחרים, וניסיון לאתר ביטויים המצביעים על תופעת האינפוטיינמנט. מומלץ לנסות לאתר טקסטים מתקופות מוקדמות יותר (לדוגמה, ראיונות טלוויזיוניים משנות ה-70) ולהשוותם מבחינת האינפוטיינמנט לטקסטים מקבילים מתקופתנו.

ביבליוגרפיה חובה

בורדייה, פי, **על הטלוויזיה**, תל אביב, בבל, 1999, עמ' 11-41.

טוקטלי אורן, **"מדיניות תקשורת בישראל"**, ת"א, האוניברסיטה הפתוחה עמ 213-220.

הורניק וליברמן, **ניהול הפרסום**, האוניברסיטה הפתוחה. תת פרק חשיפה לצופים, עמ' 295-297.

פוסטמן, ניל, **בידור עד מוות: השיח הציבורי בעידן עסקי השעשועים**, תל אביב, ספרית פועלים, 2000.

להעשרה:

מצגת על שיטת הפיפלמטר, איתן כסיף, מנכ"ל טלגל, באתר הרשות השנייה.

<http://www.rashut2.org.il/editor/uploadMovies/1>

חופש הביטוי

מהלך הלימוד

חופש הביטוי הנו אבן יסוד במדינה הדמוקרטית. הוא נגזר מן התפיסה הדמוקרטית, והוא מהווה תנאי מרכזי בהגשמתה. יחידה זו עוסקת בשורשים הרעיוניים של הזכות לחופש ביטוי.

התפיסה הדמוקרטית מניחה כי איש אינו יודע בוודאות מהי הדרך הנכונה שבה יכולה המדינה להשיג את מטרותיה. מאחר שאין דרך פעולה מוסכמת וחד-משמעית, יש לאפשר "שוק דעות" פתוח, אשר בו בעלי הדעות השונות מנסים לשכנע אלה את אלה ואת כלל הציבור בצדקת דרכם. ההנחה היא כי ההליכה בעקבות הרוב תפחית את הסיכוי לשגות. גם אם תתקבל הדעה השגויה, קיומו המתמיד של "שוק דעות" פתוח - גם לדעות החולקות על דעת הרוב - מאפשר החלפת הדרך והשלטון.

יחידה זו דנה אף בתפקוד התקשורת כמממשת את חופש הביטוי במדינה הדמוקרטית; התקשורת כמספקת בימה לאותו "שוק פתוח" של דעות; והתקשורת כמדווחת וכמביאה עובדות ונתונים לאזרח כדי שיוכל לשפוט ולהעריך את הדעות הרווחות בציבור ולגבש דעה משל עצמו.

כפועל יוצא של הדיון העקרוני בחופש הביטוי עוסקת היחידה בהכרה השיפוטית בישראל בזכות זו. בהיעדר חוקה כתובה המבטיחה את הזכויות והערכים הדמוקרטיים הבסיסיים בישראל, הזכות לחופש ביטוי במשפט החוקתי הישראלי מתבססת על תקדימי בג"ץ (ונטען כי חוקי יסוד כגון חוק כבוד האדם וחירותו מבססים אף הם זכות זו). המסמכים הנוגעים לדיון זה הם הכרזת העצמאות ופס"ד קול העם נגד שר הפנים.

בסוף היחידה, בהמשך לפס"ד קול העם ולנוסחת "הוודאות הקרובה" - המבססת את חופש הביטוי כזכות-על שניתן להגבילה רק במקרים קיצוניים - יידונו קיומם של זכויות ושל ערכים נוספים העלולים לעמוד בסתירה לחופש הביטוי; ערכים שעל התקשורת לכבד, כגון: מניעת פגיעה ביחיד, בשמו הטוב, בצנעתו או ברכושו, שמירה על ביטחון המדינה וכו'.

אין צורך בכתה י' להתעכב על פרטי החוקים השונים וללמוד את התקדימים הנלווים להם הנושא נלמד בהרחבה בכתה י"ב.

מטרות אופרטיביות

1. התלמיד יסביר מהי התפיסה הרעיונית העומדת בבסיס חופש הביטוי.
2. התלמיד יתאר את הבסיס השיפוטי לחופש הביטוי בישראל. [פס"ד "קול העם"]
3. התלמיד יזהה מקרים שבהם חופש הביטוי מתנגש בזכויות ובערכים אחרים.
4. התלמיד ידון בשאלה המוסרית הנובעת מהתנגשות הערכים במקרה נתון.

דרכי ההוראה

הרצאה ודיון על עקרונות חופש הביטוי; קריאה ודיון בטקסטים כמו הכרזת העצמאות ופס"ד קול העם כנגד שר הפנים. אפשר לעסוק בדוגמאות למקרים שבהם עלתה דרישה להגביל את חופש הביטוי, ולבקש מן התלמידים להביע את דעתם ולהשוות בין בהשלכות של הגבלת הביטוי לבין השלכות פרסום הדברים.

ביבליוגרפיה חובה

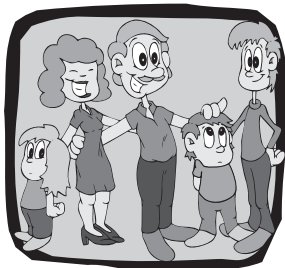
מיל, ג', ס', על החירות, ירושלים, מאגנס, 1976, עמ' 33-34.

נגבי, מ', חופש העיתונות בישראל, ערכים בראי המשפט, ירושלים, מכון ירושלים לחקר ישראל, 1995, עמ' 1-25.

להב, פ', ישראל במשפט: שמעון אגרנט והמאה הציונית, תל אביב, עם עובד.

פרק 3

קומדיית מצבים

ראשי פרקים וחלונות

3.א. קומדיה והומור

3.ב. קומדיית המצבים הטלוויזיונית

הטלוויזיה בישראל: השידור הציבורי והמסחרי

מהלך הלימוד

אחד הכלים שבאמצעותם שרדו בני אדם כחברה וכתרבות היה מאז ומתמיד ההומור. כדי להבין את הכוח של ז'אנר קומדיית המצבים בטלוויזיה כדאי ללמוד את נושא הצחוק וההומור באופן כללי וכפי שהוא בא לידי ביטוי במדיה שקדמו לטלוויזיה.

ביחידה זו מביא קצר שנושאי מושג ההומור, מקורות הצחוק אצל בני אדם (לפי Bergson) והפסיכולוגיה של הצחוק וההומור, וכן סקירה היסטורית של הקומדיה על גלגליה ההיסטוריים: הקומדיה בספרות הדרמתית של יוון העתיקה ושל אנגליה האליזבתנית והקומדיה הקולנועית.

ביחידה זו ייערך דיון בנושא "ההומור הוויזואלי" (צחוק שמקורו בתמונות ולא במילים), ותיערך היכרות עם היצירות הראשונות בקומדיה הקולנועית - ניתוח של האלמנטים הקומיים תוך הבהרת ההבדל בין הומור מילולי להומור חזותי - ועם המושג slapstick (הומור פיזי-גופני דוגמת "עוגות קצפת על הפנים"). כמו כן יוצגו בה סרטים (או קטעי סרטים) של יוצרים קלאסיים כמו Mack Sennett, צ'רלי צ'פלין והאחים מרקס, וייערך דיון על הקומדיה האילמת לעומת הקומדיה של הקולנוע המדבר. לסיכום היחידה ייערך דיון קצר על קומדיות קולנועיות של שנות ה-80 וה-90, דוגמת "האקדח מת מצחוק".

מטרות אופרטיביות

1. התלמיד יסכם את שורשיה הקומיים של קומדיית המצבים הטלוויזיונית: בספרות, בתאטרון ובקולנוע העולמי ברמת העמקה כשל ערך אנציקלופדי.
2. התלמיד יזהה את האלמנטים המרכזיים ביותר של ההומור החזותי ויבחין בהבדלים בינו לבין ההומור המילולי.
3. התלמיד יסביר את המושג slapstick ויזהה אותו בסרטים.
4. התלמיד ינתח מצבים קומיים בטקסט תקשורתי נתון.

דרכי ההוראה

הקרנת סרטים קצרים מימי תחילת הקולנוע כמו "המשקה המושקה" וקטעי סרטים כמו "הדיקטטור הגדול" או "הבהלה לזהב" של צ'פלין, עריכת דיון בסצנות הקומיות ובמקור לצחוק שבהן.

ביבליוגרפיה חובה

ברגסון, הנרי, הצחוק (תרגום: יעקב לוי), ירושלים; ראובן מס, 1988.

מהלך הלימוד

קומדיית המצבים הטלוויזיונית (sitcom) היא אחד מן הז'אנרים המרכזיים ביותר בטלוויזיה בעולם כולו. יחידה זו עוסקת בהכרת המבנה והנוסחה של הז'אנר (למשל: 23 דקות תכנית ו-7 דקות של פרסומות; אפיון הדמויות ומערכות היחסים שביניהן; הנושאים שבטיפול, כגון מגדר, יחסים במשפחה ופער דורות, יחסים בין גזעים, סוגי משפחות וכו').

לאורך היחידה ייעשה שימוש בדוגמאות מסדרות קומיות שונות. בתוך כך יידון גם מושג הסטראוטיפ (הצגה שטוחה של דמויות) ואתוס "החלום האמריקני" (למשל היכולת להגיע לכל הישג באמצעות עבודה קשה). כמו כן ייערך דיון במבנה הלא-קונבנציונלי של סדרות מאוחרות יותר.

מטרות אופרטיביות

1. התלמיד יזהה את המבנה של ז'אנר ה-sitcom.
2. התלמיד יסביר וידגים את המושגים "סטראוטיפ", ו"החלום האמריקני".
3. התלמיד ינתח את הסיבות לשימוש בסטראוטיפים בטקסט קומי.
4. התלמיד ינתח את ההשלכות של שימוש בסטראוטיפ בטקסט תקשורתי מכל סוג שהוא.

דרכי ההוראה

בכיתה - הקרנה וניתוח של קטעים מתוך סדרות קומיות אמריקניות קלסיות כמו "הכול נשאר במשפחה" ו"משפחת בריידי" כבסיס לדיון על סטראוטיפים; "קוסבי", "רוזאן" ו"מרפי בראון" - "משפחת סימפסון" "סיינפלד" ו"אלי מקביל" - כבסיס לדיון על מבנה הסדרות ששוברות קונבנציות. התלמיד יצפה בקומדיות מצבים ישראליות ["קרובים קרובים", "שמש" וכו'].

ביבליוגרפיה חובה

"TV Comedy and Contemporary Life: Mayfield, Mayberry, Minneapolis, and Manhattan", pp. 75-121, and "Television's Social Comedies", pp. 121-155, in: Himmelstein, H., *Television Myth and the American Mind*, New York: Praeger, 1984.

http://www.amalnet.k12.il/sites/commun/library/afalot/frm_lemidaB.htm

מקווין:

פרידמן, פפו, אריאל, מבנית "ייצוגים בחברה רב-תרבותית" לכתה י"ב.

הטלוויזיה בישראל: השידור הציבורי והמסחרי

מהלך הלימוד

למרות ההתנגדות הנוקבת של אנשים רבים, וביניהם בן-גוריון, להכנסתה של הטלוויזיה לישראל בטענות שונות לרבות החשש שהיא תשחית את הדור הצעיר, הוקמה בשנת 1965 רשות השידור, ובשנת 1966 הוקם המרכז לטלוויזיה לימודית. ניצחונה של ישראל במלחמת ששת הימים ביוני 1967 הפך את הקמת הטלוויזיה בישראל לכורח מידי, שכן היא נראתה כאמצעי המבטיח יצירת אווירה של הבנה, אווירה העשויה לשפר את תדמיתה של ישראל בקרב האוכלוסייה הערבית ולתרום לקידום מאמצי השלום.

לפרויקט הקמת הטלוויזיה מונה צוות הקמה בראשותו של פרופ' אליהוא כ"ץ, ונבחר בניין בשכונת רוממה בירושלים. השידורים נפתחו ב-2 במאי 1968 בשידור חי של מצעד יום העצמאות הראשון לאחר המלחמה, ולמחרת היום הייתה הסתערות המונית על חנויות לממכר מקלטי טלוויזיה. עד מהרה הפכה הטלוויזיה לפיתוי שקשה לעמוד בפניו, והעולם הגדול החל חודר לתוך חדר המגורים שלנו. בפברואר 1969 הפכה הטלוויזיה הישראלית באופן חוקי לחלק בלתי נפרד מרשות השידור. אחת מבין מטרותיה המרכזיות של רשות השידור הייתה להבטיח כי השידורים יתנו ביטוי הולם להשקפות ולדעות שונות בציבור וכי תועבר בהם אינפורמציה מהימנה.

הטלוויזיה הישראלית החלה לשדר במתכונת יומיומית ב-2 בנובמבר 1969, והיא נותרה מונופול עד לכניסתו של הערוץ השני המסחרי בשנת 1993. הערוץ השני, שלא כמו הטלוויזיה הישראלית, חרת על דגלו מתן ביטוי להווייה הישראלית בהגדרת מכסת אחוזים מסוימת להפקות מקור. סדרות המקור שאפיינו את ראשית דרכו של הערוץ השני התבססו על פורמטים מוכרים מחו"ל, אך עם הזמן החלו מופקות סדרות דרמטיות, אופרות סבון וקומדיות מצבים המשקפות יותר ויותר את ההווייה המקומית.

מטרות אופרטיביות

1. התלמיד ימנה את השלבים העיקריים בהתפתחות הטלוויזיה בישראל.
2. התלמיד יסביר את המאפיינים של השידור הציבורי והשידור המסחרי.
3. התלמיד יסביר כיצד שומרים חוקי הרישוי [חוק רשות השידור, חוק הרשות השנייה, חוק הבזק] על האינטרס הציבורי.
4. התלמיד יסביר את הבעיות שעולות מהחוקים הללו ומאכיפתם.
5. התלמיד יסביר את חשיבותן של הפקות המקור.

דרכי ההוראה

הרצאה ודיון בנושא התפתחות הטלוויזיה בישראל. שימת דגש מיוחד על כניסתם של הערוץ המסחרי וערוצי הכבלים.

ביבליוגרפיה חובה

בן אליעזר, יריב, **מי מפחד מהטלוויזיה?**, עם עובד, 1980.

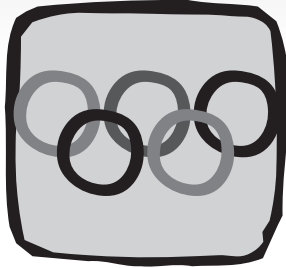
כספי, דן, לימור, יחיאל, **המתווכים - אמצעי התקשורת בישראל 1948-1990**, עם עובד, מכון אשכול, האוניברסיטה העברית, 1992, עמ' 115-133.

סופר, אדי, **טלוויזיה ישראלית נוסח ה-BBC**, אלב-פרלאג/אטלינגן, 1982.

צוקרמן, ארנון, **טלוויזיה גלובלית**, ספריית "אוניברסיטה משודרת", משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 1999.

פרק 4

ספורט

ראשי פרקים וחלונות

4.א. תקשורת/ספורט

4.ב. התפתחות הקשר בין תעשיית הספורט לתעשיית הטלוויזיה

גלובליזציה

4.ג. מאירוע הספורט לשידורו

מהלך הלימוד

ספורט הוא תחום חשוב לבחינה, לחקירה ולדיון במסגרת לימודי תקשורת וחברה משום שהוא מהווה תוכן מרכזי ופופולרי של התקשורת. בימינו אחוז ניכר מצרכני הספורט צופים במשחקי הספורט כפי שהם מסוקרים בטלוויזיה ובאמצעי התקשורת האחרים, ולאז דווקא מצויים פיזית במקום התרחשותם (אצטדיונים וכו').

באמצעות הדיון בקשר ספורט-טלוויזיה אפשר ללמוד באופן כללי מה קורה למציאות כשהתקשורת, והטלוויזיה בפרט, הופכת חלק בלתי נפרד ממנה. (מסיבה זו יתחיל הדיון בז'אנר זה בהסבר הקשרים ספורט/תקשורת ומציאות/תקשורת.)

בהמשך יתמקד הדיון בשאלות: למה אנשים צופים בספורט? מה מהנה בצפייה בספורט? אילו סיפוקים מקבלים הצופים מצפייה בספורט? בנוסף יתייחס הדיון לאופני צפייה שונים (בחברותא/לבד), ובצופים שונים - בעיקר על גבי הציר גברים/נשים.

מטרות אופרטיביות

1. התלמיד יסביר את הסיבות לצפייה בספורט בטלוויזיה ויתאר את הסיפוקים שמקבלים ממנה.
2. התלמיד יכיר את חוויית הצפייה בספורט בתיווך הטלוויזיה.

דרכי ההוראה

1. הרצאה ודיון.

ביבליוגרפיה חובה

Wenner, Lawrence A., Gantz, Walter, *"Watching Sports on Television: Audiences Experiences, Gender, Fanship, and Marriage"*, in: Wenner, Lawrence A. (ed.), *MediaSport*, London: Routledge, 1998, pp. 233-251.

לגבי נושא ההנאה מצפייה בספורט:

Whannel, Garry, *"Reading the Sports Media Audience"*, in: Wenner, Lawrence A. (ed.), *MediaSport*, London: Routledge, pp. 222-232.

מהלך הלימוד

התפתחות הקשר בין טלוויזיה לספורט קשורה בקשר הדוק לגורם הכלכלי. מסיבה זו ייגע דיון זה בהתמסחרות ההולכת וגוברת של קשר זה. הדיון יתמקד בשתי הדרכים המרכזיות שבאמצעותן מגיע כסף רב לספורט: האחת - כסף שמגיע ישירות דרך תשלום בעבר זכויות שידור; השנייה - עקיפה יותר - כסף שמגיע דרך נותני חסות שמעוניינים לתת חסויות לספורטאים, לענפי ספורט ולאירועי ספורט על מנת ליצור קונוטציה בינם לבין המותג.

הדיון יתייחס לאופן שבו משפיעים האינטרסים של הטלוויזיה על הספורט ולשאלת הבעייתיות במצב של "בעל המאה הוא בעל הדעה", או במילים אחרות: האופנים השונים שבהם השתנה הספורט על מנת לרצות את הטלוויזיה, כמו שינוי בחוקים של ענפי ספורט. המשחקים האולימפיים הם אירוע ספורט גלובלי המהווה דוגמה מובהקת לקשר הכלכלי שבין טלוויזיה וספורט. ביחידה זו מומלץ להתייחס גם למשחקים האולימפיים כדוגמה לאירוע טלוויזיוני שעניי כל העולם צופות בו.

מטרות אופרטיביות

1. התלמיד יתאר את הקשר בין הספורט לבין הטלוויזיה.
2. התלמיד יפרט מה הן השלכות הקשר ספורט/טלוויזיה על הספורט ועל הטלוויזיה במשחקים האולימפיים ובכלל.

דרכי ההוראה

הרצאה.

ביבליוגרפיה חובה

- צוקרמן, ארנון, "רשתות בידור וספורט", בתוך: טלוויזיה גלובלית, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, עמ' 74-81.
- גלילי, יאיר, "השותף האולטימטימ TV ספורט וטלוויזיה", אותות 79, מס' 197, הוצאת איגוד המפרסמים בישראל, עמ' 88-90.
- ויינגרטן, גלעד, "הספורט הישראלי בעיתונות היומית ובטלוויזיה", החינוך הגופני והספורט נ"ב (4), הוצאת מכון וינגייט, אפריל 1997, עמ' 13-15.

שני פריטים אלה נמצאים במאגר:

http://www.amalnet.k12.il/sites/commun/library/tv/frm_sport.htm

במאגר זה ניתן להיעזר גם במאמר: ברנשטיין, עלינא, "טלוויזיה וספורט, הממלכה השביעית: סוגיות בתקשורת המונים", עורך: ד"ר יריב בן אליעזר, עמ' 84-79, הוצאת המכללה למנהל, תל אביב.

גלובליזציה

מהלך הלימוד

המושג גלובליזציה הפך למושג שמשמשים בו בהקשרים שונים, ועל כן חשוב להדגיש שלא מדובר בתהליך שיש לו רק היבטים תקשורתיים או במצב שרק התקשורת אחראית לו. עם זאת, לתקשורת, ולטלוויזיה בפרט, מיוחס תפקיד מרכזי בהפיכה של העולם לגלובלי. כבר בשנות ה-60 טבע חוקר התקשורת הקנדי המפורסם מרשל מקלוהן את המונח "כפר גלובלי" וטען שהטלוויזיה גרמת לתהליך של "התכווצות" העולם.

ביחידה זו ייסוב הדיון סביב האופן שבו הטלוויזיה מעבירה אירועים, בעיקר בשידור חי, אל מעבר לגבולותיהן של מדינות. חשוב להדגיש שתופעה זו פירושה גם שמדינות אינן יכולות לחסום מידע תקשורתי מפני תושביהן (בהקשר זה אפשר לדון גם ב-CNN).

היבט נוסף של הגלובליות הוא הצפת העולם בתרבות גלובלית שהיא אמריקנית כמעט לחלוטין. בהקשר זה יש להתייחס למושגים "אימפריאליזם תרבותי" ו"אמריקניזציה" ולדון ברלוונטיות שלהם להקשר הישראלי.

לאור הדיון ב"גלובלי" יודגשו גם ההיבטים של ה"לוקלי", ובמיוחד האופן שבו תקשורת מקומית "מבייטת" התרחשויות גלובליות על ידי כך שהיא מסקרת אותן מזווית מקומית (סיפורי חדשות ואירועי ספורט יכולים לשמש דוגמאות). בנוסף, אי אפשר להתעלם מתנועות המחאה נגד הגלובליזציה והשפעותיהן.

מטרות אופרטיביות

1. התלמיד יגדיר את המושגים: "גלובליזציה", "אימפריאליזם תרבותי" לוקלי, גלובלי, ביות [גלוקאליזציה] אנטי גלובליזציה.
2. התלמיד יתאר את המתח בין ה"לוקלי" לבין ה"גלובלי".
3. התלמיד יסביר את השלכות הגלובאליזציה על הספורט ועל תחומים שונים במדינות הלאום ואת דרכי ההתמודדות שלהן עם השלכות אלו.
4. התלמיד ידגים את המושג גלובאליזציה באמצעות אירועי ספורט עולמיים.

דרכי ההוראה

הרצאה ודיון בדוגמאות (בעזרת הספר טלוויזיה גלובלית).

ביבליוגרפיה חובה

צוקרמן, ארנון, **טלוויזיה גלובלית**, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 1999 (במיוחד פרקים א, עמ' 12-17; ח, עמ' 89-82; ט, עמ' 90-101 ו-יג, עמ' 133-149).

רשות:

קאלה לאסן, **שיבוש תרבות**, הוצאת בבל, 2002. הקדמה 9-16. (על האידיאולוגיה ואסטרטגיות המחאה והתקשורת של תנועות נגד גלובליזציה).

מהלך הלימוד

ספורט, בדומה לחדשות, עומד בצומת המיפגש בין תקשורת העוסקת במציאות לבין תקשורת בדיונית. ספורט אמנם תלוי במציאות אך הוא משתמש בקונבנציות של בידור על מנת להבנות את הסיקור, במיוחד בטלוויזיה.

בהקשר זה יתייחס הדיון לאופן שבו מוצג ספורט בטלוויזיה כנרטיבים קוהרנטיים (סיפוריים), ולדרך שבה הערוץ הוויזואלי והערוץ המילולי (שדר, פרשן ועוד) שותפים בהבניית סיפור אירועי הספורט בטלוויזיה. הדיון יתמקד באופן שבו סיפורים אלה מתרכזים ב"גיבורים", וכך מהווים מרכיב חשוב בהבניה של גיבורי ספורט.

מטרה אופרטיבית

התלמיד יזהה, יסביר וידגים את העקרונות המארגנים (ראליזם ובידור) את אירוע הספורט לאירוע טלוויזיה.

דרכי ההוראה

הרצאה וניתוח דוגמה משידור חי של משחק (על פי העקרונות שמציע Whannel במאמרו); משחק כדורגל, משחק כדורסל או משחק טניס יתאימו במיוחד.

ביבליוגרפיה חובה

Whannel, Garry, "Analysing television sport: transformation of space and time", in: *Fields in Vision - Television Sport and Cultural Transformation*, Chapter 6, London: Routledge, 1992.

ביבליוגרפיה נוספת (כללית לפרק ו):

אתר אינטרנט שכולל מספר פריטים שניתן להרחיב באמצעותם את הנושאים המופיעים בתכנית הלימודים (באנגלית):

<http://www.popcultures.com/articles/sports.htm>